

Synpunkter vid avgränsningssamråd för Uppsala Spårväg – Arbete i vattenområde m.m. för anläggande av bro över Fyrisån och bro över Hemslöjdsvägen KSN-2023-02640

1. Inledning

I inledningen av samrådsunderlaget anges att beskrivningen i denna är en upprepning av det som tidigare redovisats i detaljplan för kapacitetsstark kollektivtrafik delsträcka D. Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) vill därför inledningsvis också påpeka att SLU tidigare har yttrat sig som sakägare i detaljplaneärenden rörande utbyggnaden av spårväg inom Uppsala kommun och Trafikverkets projekt Fyra Spår. Tidigare avgivna yttranden avser detaljplan för kapacitetsstark kollektivtrafik delsträcka A- C, PBN 2022-00004, detaljplan för kapacitetsstark kollektivtrafik delsträcka D, PBN 2019-002806, samt yttrande över samråd för vattenverksamhet grundvattenbortledning med mera TRV 2023/17025. I dessa yttranden har SLU på ett ingående sätt beskrivit den verksamhet som bedrivs inom de olika fakulteterna på SLU och vid Universitetsdjursjukhuset. Dessa yttranden kan vara värdefulla att ta del av för den som har ansvar för framtagandet av handlingar och material i den fortsatta tillståndsprocessen.

Precis som i tidigare ingivna yttranden vill SLU framhålla att ökad tillgänglighet och kapacitet i olika typer av kollektiva trafiklösningar är positivt för Uppsala som stad och region. SLU är en viktig del av denna region och en förbättrad tillgänglighet kan även för SLU vara positivt för studenter och anställda vid SLU. Lösningar för kollektivtrafiken måste dock synkroniseras med den av SLU bedrivna verksamheten. Sker en utveckling av olika trafiklösningar i samförstånd med SLU kan den även stärka SLUs, förvisso redan starka, varumärke inom universitetsvärlden. Med det sagt vill dock SLU framhålla att en kollektivtrafiklösning, som inte sker i samförstånd med SLU, aldrig kan vara till nytta för SLU om viktig forskning går till spillo eller verksamheter som bedrivs inom SLU och det till SLU hörande Universitetsdjursjukhuset måste läggas ned eller flyttas.

Efter genomgång av samrådsunderlaget har SLU sammanfattat sina synpunkter i avgränsningssamrådet för Uppsala spårväg –arbete i vattenområde m.m. enligt nedan.

2. SLU:s synpunkter i avgränsningssamrådet

2.1 generella påpekanden kring grundvattenpåverkan

Samrådshandlingen beskriver relativt översiktligt brofästernas påverkan på grundvattenförekomsten i området. SLU ser därför ett värde att belysa förutsättningar som fortsatta utredningar bör ta hänsyn till. Nedan lämnade synpunkter gäller såväl brofästen vid bron över Fyrisån som vid bron över Hemslöjdsvägen.

I anslutning till brofästena på den östra sidan om Fyrisån bedriver SLU olika typer av jordbruksverksamhet. Det rör sig både om odling och betesdrift inom ramen för en ren jordbruksverksamhet men kan även bestå av odling i forsknings- och utbildningssyfte. Om schaktning och byggnation av brofästena påverkar grundvattentillförseln kan detta även få påverkan på den av SLU bedrivna verksamheten.

Hur byggnationen och eventuell grundvattenpåverkan slår på produktionen av grödor kan inte på förhand fastställas eftersom detta är beroende dels av vädret under den aktuella byggtiden, dels av hur mycket grundvattenytan sänks. Byggtiden sträcker sig dessutom över en ganska lång tid, det anges i samrådshandlingen ca tre år. Om nederbörden under vegetationsperioden (eller egentligen under perioden maj till mitten av juli) är normal eller under det normala kan man räkna med att en grundvattenbortledning får en negativ påverkan på produktionen med tillhörande ekonomiska konsekvenser. Aktiviteten i området kan också påverka betesdriften direkt söder om bron på östra sidan. Inskränkningar på den yta som är praktiskt möjlig att beta när arbeten är pågående (tex pålning) kan påverka produktionen på bete och även djurvälståndet. Därutöver kan påverkan på grundvattennivån få konsekvenser för betesavkastningen under flera år.

I de fall det är ordinarie jordbruk, odling och djurhållning, som bedrivs på de aktuella arealerna måste den ekonomiska skadan ersättas eller minimeras. Det går att minimera skadan genom att tillämpa en kompensatorisk bevattning av den påverkade arealen. Andra faktorer som kan begränsa skadan är till exempel genom att undvika körskadorna i växande gröda och pålning under betesperioden.

I de fall det är fältförsök inom forskningen som påverkas av bortledningen anser SLU att ekonomisk kompensation inte kan vara det enda alternativet utan vid dessa odlingar måste miljökonsekvensbeskrivningen ange att dessa även ska skyddas från påverkan genom obligatorisk kompensatorisk bevattning. Dessa försök utgör forskningsinfrastruktur för SLU på samma sätt som laboratorier placerade i

byggnader för annan forskningsverksamhet. Av vetenskapliga skäl flyttas fältförsök runt på olika arealer, och SLU kan därför inte för någon längre tid framåt nu peka ut exakt vilka arealer som universitetet behöver för sin forskningsverksamhet. Med detta följer att kommunen och verksamhetsutövare måste planera för att kunna genomföra kompensatorisk bevattning inom hela den yta som ägs av SLU och som kan påverkas av bortledning av grundvatten.

Utöver de direkta konsekvenserna på grödornas vattentillgång så kan en långvarig sänkning av grundvattenytan även medföra att markkemiska processer startar som kan få långsiktigt negativa effekter för växtodlingen. Detta är en känd risk i områden med gytjeleror, där oxidationsprocesser kan leda till kraftigt sänkt pH, vilket i sin tur gör att växtrötter inte kan växa i de djupare jordlagren. En sådan konsekvens behöver undvikas. En undersökning av nuläget kommer att behövas liksom ett övervakningsprogram som styr insatser med kompensatorisk bevattning för att hantera denna risk.

Därtill hyser SLU en viss oro för att pålning och motsvarande arbeten vid brofäste och pelare kan leda till omfattande uppsträngande av grundvatten som i sin tur leder till översvämningar eller i vart fall försumpning av områden i anslutning till dessa arbeten och inom områden som ingår i nedan beskrivna markavvattningsföretag.

Sammanfattningsvis anser SLU således att den fortsatta utredningen på ett mera ingående sätt måste beskriva grundvattenförutsättningarna och hur arbetet med brofästena kommer att påverka dessa förutsättningar. En sådan utförligare utredning är nödvändig för att kunna bedöma de verksamhetspåverkande konsekvenserna och hur dessa tillsammans med andra förutsättning för tillståndet ska hanteras i miljökonsekvensbeskrivningen.

2.2 Bron över Fyrisån

Grundvattenpåverkan

I denna del hänvisas till vad som angivits ovan under generella påpekanden.

Ultuna invallningsföretag

SLU kan konstatera att brofästena numrerade 5,6,7 och 8 kommer att ha en påverkan på de diken som ingår i det markavvattningsföretag som Ultuna invallningsföretag utgör. Brofästena 2,3 och 4 samt troligtvis även brofästena 1 och 9 synes dessutom ligga inom markavvattningsföretagets verksamhetsområde.

SLU anser inte, som antyds i samrådshandlingen, att markavvattningsföretaget inte längre är aktivt. Tvärt om anser SLU att såväl diken som upptagningsområdet för markavvattningsföretaget kan komma att beröras av de ovan angivna brofästena och kan därmed komma att påverka markavvattningsföretagets funktion. För ett korrekt underlag behöver såväl markavvattningsföretagets omfattning och dess

funktion utredas samt hur detta kan komma att påverkas av såväl själva brofästena som arbetet med att få brofästena på plats. Till markavvattningsföretaget finns även ett pumphus anslutet som är beläget vid Ultuna källa. SLU är av uppfattningen att Uppsala kommun sköter driften av pumphuset. Markavvattningsföretaget bildades 1932 och det finns ganska sparsamt med skriftligt material som utvisar vad som förevarit sedan 1932 och fram till nu.

Hela markavvattningsföretagets utbredning och funktion måste utredas på ett tydligare sätt i miljökonsekvensbeskrivningen för att denna ska anses ha den omfattning och detaljeringsgrad som behövs för ett korrekt tillståndsbeslut. SLU anser således att det behövs en fortsatt utredning kring Ultuna invallningsföretag, dess funktion, utbredning och fortsatta drift. SLU överlåter åt den som har detta uppdrag att bedöma lämplig detaljeringsgrad i miljökonsekvensbeskrivningen i syfte att möjliggöra fokus och fördjupning kring hur markavvattningsföretaget påverkas eller inte påverkas.

Den fortsatta utredningen bör även inkludera en analys om den dagvattenlösning som är under framtagande för Södra staden och Campusområdet på något sätt påverkas av arbeten med brofästena över Fyrisån eller om den tänkta dagvattenlösningen genom brofästernas placering kommer att kunna påverka markavvattningsföretaget.

Buller- och vibrationspåverkan

SLU noterar att även om själva tillståndet avser tillstånd för vattenverksamhet så finns det i samrådshandlingen beskrivet förhållanden som rör buller- och vibrationspåverkan. SLU har tidigare i yttranden gällande detaljplan för delsträcka A-C och delsträcka D framfört sina synpunkter på buller- och vibrationspåverkan. Eftersom detta omnämns i samrådshandlingen finner SLU ett värde i att kommentera detta på nytt, men hänvisar i den delen även till tidigare ingivna yttranden i detaljplaneärendena för detaljplan A-C och detaljplan D. Av samrådshandlingen kan konstateras att en relativt stor del av den av SLU bedrivna verksamheten inom campusområdet och även en del av den av universitetsdjursjukhuset bedrivna verksamheten ligger inom det som i samrådshandlingen är klassat som utbredningsområde för bullerstörningar. I samrådsunderlaget anges att Naturvårdverkets riktlinjer för byggbuller ska gälla under byggskedet. Som SLU redogjort för i detaljplanearbetet för delsträcka D är en betydande del av SLUs verksamhet inriktad mot forskning och behandling av levande djur. Med hänsyn till verksamheten inom campusområdet kan de som ska vidta fortsatta utredningar och upprätta miljökonsekvensbeskrivningar därför inte utgå från Naturvårdverkets allmänna riktlinjer för byggverksamhet. De gränsvärden och riktlinjer som tas fram i detta arbete måste istället vara anpassat till den av SLU bedrivna verksamheterna inom campusområdet.

I samrådsredogörelsen hänvisas också till besiktning av vibrationskänsliga byggnader. För det fortsatta arbete är dock viktigt att den som vidtar utredningarna

är medveten om att det är av yttersta vikt att mer än bara byggnaderna besiktigas. SLU använder sig av mycket vibrationskänsliga utrustning som också behövs besiktigas och hanteras. För det fortsatta arbetet är det dessutom viktigt att den som har i uppgift att utföra vidare utredning och miljökonsekvensbeskrivning har kännedom om att SLUs forskningsverksamhet inom campusområdet och inom Universitetsdjursjukhuset inkluderar levande djur. Ett försöksdjur som blir stressat av omgivningen i form av buller, vibrationer eller andra typer av störningar påverkar försökets mätvärden på samma sätt som när ett instruments mätvärden påverkas av denna typ av störningar. Vid universitetsdjursjukhuset bedrivs avancerad djursjukvård som använder utrustning som är av högsta nivå i fråga om teknik och utveckling. Förutom att utrustningen är känslig för de störningsfaktorer som angivits är även djur som är inne för sjukhusvård mycket känsliga för störningar i form av höga ljud eller vibrationer.

Kulturmiljö

Ultuna Hamn, den östra delen av Ultuna nere vid ån, är en stor landskapspark som utnyttjas av personal och studenter för sociala aktiviteter. Här finns en gles bebyggelse med herrgården, de äldre institutionsbyggnaderna och den gamla ladugårdsanläggningen med sina stallflyglar. Den låglänta delen av parken med idrottsplan och stora gräsytor är invallad för att undvika översvämning vid högt vattenstånd i Fyrisån. Här finns en fungerande ångbåtsbrygga och i ett båthus förvarar roddklubben sina tävlingsbåtar. Parken innehåller medvetet gestaltade partier med uppvuxna trädbestånd. Det är viktigt att en förändrad användning inom detta område inte hindrar att campusparken även i fortsättningen kan vara tillgänglig för universitetets personal och studenter. Vart fjärde år arrangerar Ultunas studenter en landskamp med 100 tals studenter från övriga nordiska länder. För ändamålet är idrottsområdet i Ultuna hamn av stor vikt och påverkan av en bro måste i möjligaste mån minimeras.

Den västra brobanken kommer enligt samrådsredogörelsen att skära rakt igenom ett av SLU:s s.k. rektorsminnen. Traditionen på SLU är att en avgående rektor hedras med en plats som iordningställs på campus. Det aktuella rektorsminnet utgörs av en tallskog planterad i början av 1980-talet till minne av SLU:s första rektor, Lennart Hjelm. Även detta bör beaktas och hanteras i kommande utredningar och miljökonsekvensbeskrivning. SLU inser att det kan vara omöjligt att flytta brobanken på grund av detta men då bör miljökonsekvensbeskrivningen ändå ta hänsyn till och förelägga utvecklaren att tillse att ett nytt rektorsminne etableras, värdigt rektorsminnet till Lennart Hjelmns minne.

Fortsatt jordbruk på östra sidan är en avgörande aktivitet för att säkerställa kulturmiljön i området. Det är därför av största vikt att planerade åtgärder säkerställer långsiktig rationell hävd av betesmarker (söder) och fortsatt växtodling norr om bron. SLU ifrågasätter anläggning av kompensatoriska åkerholmar i odlingslandskapet när de nya strukturerna, tex banken till brofästena, kan utvecklas för att bidra både till biologisk mångfald och kulturmiljö.

2.3 Bron över Hemslöjdsvägen

Grundvattenpåverkan

I denna del hänvisas till vad som angivits ovan under generella påpekanden.

Jordbruksmark

Även om avgränsningssamrådets fokus ligger på delar som rör den tillståndspliktiga vattenverksamheten går det inte att undvika att samråds-handlingarna belyser andra förhållanden än rena vattenverksamheter. Av materialet kan konstateras att ett område i anslutning till bron över Hemslöjdsvägen angivits som uppställningsyta under byggtiden. Det ska i detta sammanhang påpekas att även om ianspråktagandet av mark endast sker för tillfälligt nyttjande under byggtid så medför detta att den forskning som bedrivs på marken och de vetenskapliga resultat som kan erhållas från denna forskning går förlorad. Värdet på den mark som ianspråktagas, oavsett om det är för tillfälligt eller permanent bruk, kan inte heller värderas utifrån sedvanliga värderingsregler utan mark inom vilken SLU bedrivit forskningsverksamhet måste värderas utifrån de forskningsresultat som därvid går om intet. Såväl permanenta som tillfälliga markanspråk måste vägas mot den olägenhet som intrånget innebär. När det gäller tillfälligt nyttjande av mark under byggtid för upplag och vägar bör sådana, även om det kan medföra längre transportsträckor, förläggas på mark som inte ingår i den av SLU bedrivna forskningsverksamheten.

Det noteras även att jordbruksmark vid brofästet öster om ån exploateras för att skapa artificiella ”åkerholmar” i syfte att dämpa bronns negativa påverkan på landskapsbilden. Jordbruksmarken är generell skyddad enligt miljöbalken, och att exploatera jordbruksmark enbart för att skapa rent visuella element i landskapsbilden är inte i linje med miljöbalken. Därutöver är det rimligt att anta att det kommer att ta i storleksordningen 10-20 år att etablera sådan vegetation på de tänkta åkerholmarna att dessa i någon mätbar omfattning uppnår önskad effekt. Dessa förhållanden bör också belysas i kommande utredningar och miljökonsekvensbeskrivning.

3. Sammanfattning

De synpunkter som lämnats ovan anser SLU ska beaktas i det fortsatta arbetet i tillståndsansökan. SLU vill dock påpeka att man i första hand ser det som Länsstyrelsens roll att tillse att såväl SLUs som andras synpunkter beaktas och tillser att den kommande ansökan till Nacka tingsrätt och därtill hörande utredningar kan utgöra ett fullgott underlag vid domstolens framtida beslutsfattande i tillståndsfrågan. I detta arbete måste naturligtvis även beaktas hur den slutgiltiga fordonslösningen ser ut och dess påverkan på brofästen och andra faktorer av betydelse i tillståndsärendet kring vattenverksamheten.

Beslut om detta yttrande har på rektors uppdrag fattats av universitetsdirektör Martin Melkersson efter föredragning av fastighetschef Peter Thorén. Innehållet har utarbetats av flertalet vid SLU verksamma personer varvid fakultetsdirektör Pär Aronsson vid fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap samt lantbrukshövudchef Victoria Thuillier vid egendomsavdelningen har ansvarat för vetenskapliga och driftspåverkande påpekanden.

Martin Melkersson

Peter Thorén